

קדושים

שם „יכול יתיירא אדם מבית המקדש“ — „גבי אביו לא הוצרך לומר כן דפשיטא שלא ישתחוה לו לשם אלהות אבל גבי המקדש אצטריך משום דהוי דבר שבקדושה“, ולפיו אפ"ל דזה ש„לא מן המקדש אתה ירא“ נוגע להלכה שלא ישתחוה למקדש לשם אלקות (כמ"ש בתוס').

אבל דוחק גדול ליישב כן דברי הרמב"ם, כי בשביל לשלול קס"ד להשתחוות למקדש לשם אלקות מספיק לכאורה אם ה' כותב „מצוה עשה ליראה מן המקדש שנאמר ומקדשי תיראו“ ותיכף בהמשך לזה „ואיזו היא יראתו לא יכנס בו“, ובמילא אין מקום לקס"ד להשתחוות למקדש לשם אלקות.

יש מפרשים שהנפקותא מזה היא ל-

א. כתב הרמב"ם בהל' בית הבחירה רפ"ז: מצות עשה ליראה מן המקדש שנאמר ומקדשי תיראו ולא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו.

ומקור הדבר הוא בברייתא (על ה' כתובי „את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו“): נאמרה שמירה בשבת ונאמרה מורא במקדש מה שמירה האמורה בשבת לא משבת אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על השבת אף מורא האמורה במקדש לא ממקדש אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על המקדש.

וצריך ביאור, למה הביא הרמב"ם פרט זה, דלמאי נפק"מ להלכה שהיראה היא „לא מן המקדש“. אלא ממי שצוה על יראתו, ובפרט שהפירוש ד„מורא מקדש“ הוא ש„לא יכנס אדם בהר הבית במקלו בו“, כהמשך ל' הברייתא, שהר בא ברמב"ם כאן?

והנה התוס' פירשו הא דאיתא בגמ'

(5) בגמ' לפנינו „אדם ממקדש“, אבל בתוס' נעתק כפגנים. וכ"ה בעין יעקב. ובכ"מ.

(6) וראה גם פי' עיון יעקב לע"י: קשה מהיכי ס"ד כבר הוזכרה תורתנו אנכי ולא יהי' לך.

(7) לכאן י"ל (ראה תועפת ראה ליראים השלם שם אות ב), שתלוי אם הלימוד הוא מפרש שתנו או מפי' בהר: בפ' בהר נאמר לפנינו (כו, א) לא תעשו לכם אליילים גוי' ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עלי, ודרשו רז"ל (מגילה כד, ב) עלי' אי אתה משתחוה בארצכם אבל אתם משתחוים על האבנים של ביהמ"ק (וראה גם פרש"י עה"פ), ולכן צריך לשלול „לא ממקדש אתה ירא להשתחוות לו אלא ממי שהזהיר בו“; אבל באם לומדים מפרשנו אין כ"כ מקום לקס"ד זו.

(8) פירוש הרי"ף לע"י (בפי' הגמרא). ועד"ז במהר"ם שיק (לתרי"ג מצות) מצוה רנה.

(1) פרשנו יט, ל. פסוק זה נאמר גם בס"פ בהר (כו, ב). ובסמ"ג (עשה קסד) למד שמירת המקדש משם: כתוב בס"פ בהר כו'. אבל דרשת התור"כ על שמירת מקדש היא על הפסוק דפרשנו (וכן פרש"י עה"פ כאן — לא יכנס כו'). וגם בחינוך (מצוה רנד) מבאר המצוה בפרשנו. וביראים ס"י שדך „דכתיב בפ' קדושים“. אבל ביראים השלם ס"י תט הביא מפרשת בהר. וראה לקמן הערה 7.

(2) יבמות ו, סע"א ואילך (כנסמן בכס"מ). תרי"ב פרשנו עה"פ.

(3) בה"ב.

(4) יבמות שם, ריש ע"ב ד"ה יכול (בפי' הא').

ב. גם צלה"ב: בברייתא הנ"ל הלשון „אלא ממי שהזהיר על המקדש“, ועד"ז הוא בתו"כ¹¹, „ממי שפקד על המקדש“¹², אבל הרמב"ם שינה וכו', „אלא ממי שצוה על יראתו“¹³, וצ"ב, מהי כוונת הרמב"ם בשינוי זה, שהיראה היא ממי שצוה על יראתו.

ויתירה מזו: בס' היד שינה הרמב"ם גם מהלשון שנקט בספר המצוות¹⁴, שכתב „לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי ששכן שכינתו במקום הזה“¹⁵, ולכאורה לפי הלשון שבסהמ"צ מבואר גם טעם היראה, מצד השראת השכינה שבמקדש, ואמאי שינה בס' היד.

[ולפי לשון זו מובן גם הא דיש חיוב מורא מקדש גם לאחר חורבנו, כיון ש- השראת השכינה שבמקדש אינה בטילה, כמ"ש הרמב"ם בפרק הקודם¹⁶ שקדושת המקדש קיימת „לפי שקדושת המקדש כו' מפני השכינה ושכינה אינה בטילה“].

ג. ויובן זה בהקדם השינויים בדר- שות רז"ל הנ"ל על פסוק זה („לא מן המקדש אתה ירא אלא כו'“, „את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש

ענין מורא מקדש לאחר חורבנו, דאם פירוש „מקדשי תיראו“ הוא כפשוטו, מורא מהמקדש, הרי הציווי הוא רק בזמן שבת המקדש קיים, אבל בזמן שאין ביהמ"ק קיים ליכא דין מורא מקדש, אבל כיון שהמורא הוא ממי שהזהיר על המקדש ה"ז בין בזמן שביהמ"ק קיים בין בזמן שאין ביהמ"ק קיים.

אבל גם ביאור זה דחוק הוא בל' הרמב"ם, שהרי דין זה כתב הרמב"ם בפירוש להלן בהלכה בפ"ע¹⁷, „אע"פ ש- המקדש היום חרב בעונותינו חייב אדם במוראו כמו שה' נוהג בו בבניינו כו' שנאמר את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו מה שמירת שבת לעולם-אף מורא מקדש לעולם שאע"פ שחרב בקדושתו עומד“, וצ"ע (א) הרי שהלכה זו אינה בהמשך להלכה א', (ב) ועד כ"כ שמקורה מלימוד מיוחד בפ"ע¹⁸.

(9) ולהעיר שבקרבן אהרן לתו"כ שם מפרש להיפך, דהדרש „אין לי אלא בזמן שביהמ"ק קיים“ בא בהמשך ללפניו, דכיון דאין יראת המקדש אלא ממי שפקדו כיון שחרב והלכה שכינתו ממנה ה"ל לומר שלא נשאר לו מורא ת"ל כו'.

(10) ה"ז.

(11) בפ"י הרי"ף שם האריך למה צריך ב' ה- לימודים, וכתב בכמה אופנים: (א) שהי' אפ"ל „שלא לא הזהיר אלא בזמן שביהמ"ק קיים כמו שהזהיר על הר סיני כל זמן שהיתה שם שכינה כו' ולכן יליף מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם. (ב) דמעיקרא דריש להאי קרא „לא מן המקדש אתה ירא כו'“, אבל לאחר הדרשה דמה שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם, ליכא למידיש הא דלעיל (לא מהמקדש אתה ירא). (ג) דהקישא דאי אתה מתירא אלא ממי שהזהיר על המקדש הוא (לא לענין מורא מקדש בזה"ז כמ"ש לעיל שם (כפנים), אלא) ללמוד חיוב עשה על המעלה בחוץ כו'.

אבל מלבד הדוחק שבפירושים אלו (ופי' הא'

שולל שם בעצמו), מובן שא"א לפרש כ"ז ברמב"ם. ואכ"מ.

(12) פרשתנו עה"פ.

(13) ובמס' סופרים פ"ג ה"ב „ממי שפקד עליי“, ועד"ז במס' ס"ת פ"ג ה"י „ממי שצוה עליי“. ובבה"ג הל' שבת „ממי שהזהיר עליי“. ועוד. ואכ"מ.

(14) מ"ע כא.

(15) כ"ה בסהמ"צ לפנינו. ובהוצאת העליר וקאפח „אלא ממי שפקד על המקדש“, ככתוב לפנינו.

(16) פ"ז ה"ז.

נוהג בו בבנייננו, ושם הביא הדרש „מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם“.

גם צריך ביאור: בהלכות ב' ג' וד' מפרט הרמב"ם כמה פרטי דינים הנובעים מחיוב מורא מקדש, ובסיום הלכה ד' כותב „כל זה ליראה מן המקדש“.

ואח"כ בהלכה שלאח"ז (הלכה ה' כ') „לא יקל אדם את ראשו כנגד שער מזרחי של עזרה שהוא שער ניקנור מפני שהוא מכוון כנגד בית קדש הקדשים וכל הנכנס לעזרה יהלך בנחת במקום שמותר לו להכנס לשם, ויראה עצמו שהוא עומד לפני ה' כמו שנאמר¹⁸ והיו עיני ולבי שם כל הימים ומהלך באימה וביראה ורעדה שנאמר¹⁹ בבית אלקים נהלך ברגש“.

וצ"ע המשך וסדר דבריו: אמאי מסיים הלכה ד' „כל זה ליראה מן המקדש“, והרי לכאורה גם הדינים שבהלכה ה' הם מצד החיוב דמורא מקדש.

ד. ויש לומר הביאור בכל זה:

בגדרו של דין מורא מקדש, יש מקום ללמוד בשני אופנים, אם החיוב הוא על יראה כפשוטה, רגש של יראה ופחד בלב, או שהחיוב הוא בעשיית פעולות מסוימות המבטאות ענין של יראה (או המנעות מפעולות של היפך היראה)²⁰.

(18) מ"א ט, ג.

(19) תהלים נה, טו.

(20) להעיר מהשק"ט בהציווי על אהבה (אהבת ה', אהבת ישראל), דא"כ שייך ציווי על מדה שכלב, ומבואר בזה שהציווי הוא על ההתבוננות שאז יבוא ממילא לאהבה (ראה סהמ"צ להרמב"ם מ"ע ג. ל' הרמב"ם ה"ל יסוה"ת פ"ב ה"ב. ספר הערכים ח"ב ד' ערך אהבת ה' בתחילתו.

לעולם) בין התורת כהנים והש"ס: בת"כ הובאו ב' הדרשות בסמיכות זל"ז, ולאח"ז ממשיך ומפרט דיני מורא מקדש („איזו מורא לא יכנס להר הבית במקלו ובתרמילו במנעלו ובאפונדתו ובאבק שעל רגליו ולא יעשנו קפנדריא וב"ר ריקקה מקל וחומר“), ואילו בש"ס הובא פירוט הדינים „אי זו היא מורא מקדש לא יכנס כו"ר בהמשך לדרשה הא' „לא ממקדש אתה מתירא אלא ממי שהזהיר על המקדש“, ואחרי פירוט הדינים („ואי זו היא מורא מקדש לא יכנס אדם בהר הבית במקלו במנעלו בפונדתו ובאבק שעל גבי רגליו כו' וריקקה מק"ר“) ממשיך „ואין לי אלא בזמן שביהמ"ק קיים בזמן שאין ביהמ"ק קיים מגין ת"ל את שבתותי כו"ר“.

וגם הרמב"ם בחיבוריו הביא דרשות אלו בשני אופנים:

בסהמ"צ כתב „וגדר זאת היראה כמו שזכרו בספרא אי זהו מורא וכו'“, ובסוף דבריו הביא את שתי הדרשות ביחד, „ולשון ספרי [ספראי] אין לי אלא בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין ביהמ"ק קיים מגין ת"ל כו' אף מורא מקדש לעולם ושם נאמר ג"כ לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי ששכן שכינתו במקום הזה“.

אבל בספר היד הביא פירוט הדינים („ואי זו היא יראתו לא יכנס אדם להר הבית כו"ר“) מיד לאחר הלכה א' („ולא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שציוה על יראתו“), ורק אחרי כמה הלכות (הלכה ז) כתב „אע"פ שהמקדש היום חרב בעונותינו חייב אדם במוראו כמו שהי“

בשיטת הברייתא שבש"ס, שגדר מורא מקדש הוא (לא רגש היראה והפחד שבלב, אלא) פעולות כו' של „מורא מקדש“, וזהו שמקדים בתחילת הפרק „ולא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שציוה על יראתו“ (ומשנה מלשון הש"ס „שהזהיר על המקדש“, שאין כוונתו לשלול היראה מן המקדש עצמו (שלא ישתחוה אליו לשם אלקות חו'), אלא להדגיש דהיראה כאן ענינה (לא רגש היראה „מן המקדש אתה ירא“, אלא) קיום ציווי היראה (ציוה²⁰ על יראתו) ב- מעשה, וזהו שממשיך תיכף לאח"כ (כמו הברייתא שבש"ס) „ואי זו היא יראתו לא יכנס כו'“²².

ועפ"י דברי הרמב"ם בהמשך ההלכות עולים כמין חומר: בה"ג וה"ד מפרט הרמב"ם את הדינים שהם חלק ממצות מורא מקדש: „וכל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך שמאל כו'“, ואח"כ מתאר אופן היציאה לאחר העבודה: „כל שהשלים עבודה ונסתלק לו אינו יוצא ואחוריו להיכל אלא מהלך אחורנית מעט מעט ומהלך בנחת על צדו עד שיצא מן העזרה, וכן אנשי משמר כו' יוצאין מן המקדש כמי שפוסע אחר תפלה לאחוריו“ – ובזה מסיים, וכל זה הוא ליראה מן המקדש, כלומר, אע"פ שהם רק ענינים של פעולות ולא עצם רגש היראה והפחד שבלב, מ"מ נכלל כ"ז במצות מורא מקדש, כיון שהם „ליראה מן המקדש“, בשביל קיום מצות יראה, שהיא במעשה.

ולפי זה י"ל, דלפי הברייתא שבש"ס, נוקט „לא ממקדש אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על המקדש (ובהמשך לזה) ואי זו היא מורא מקדש לא יכנס כו'“ – פעולות אלו עצמן הוי קיום מצות יראת מקדש: משא"כ להתר"כ שלא הביא תיכף את פרטי הדינים, הגדר דמורא מקדש הוא כפשוטו, שצ"ל רגש ופחד בלב, אלא שמזה נובעים כמה פרטי דינים, דהיינו המעשים המתחייבים מצד יראה זו שבלב.

וחילוק זה בין הש"ס והתור"כ מדגיש הרמב"ם בחילוקי הלשונות שלו בסהמ"צ וספר היד:

בסהמ"צ כ' הרמב"ם: „היא שצונו לירא מן המקדש הזה מאד עד שנשים בנפשנו משא הפחד והיראה וזה מיראת מקדש“, הרי מפורש בדבריו שתוכן מורא מקדש הוא הפחד והיראה שבנפשי, ומטעם זה מעתיק לשון הספרא דוקא, שהולך בשיטה זו. ועפ"י מבואר ג"כ סיום דברי הרמב"ם שם, שמביא (מספרא) „ושם נאמר גם כן לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי ששכן שכינונו במקום הזה“, שבוזה מבאר כיצד יתכן לעורר רגש של פחד ויראה בנפש מן המקדש, מצד יראת השכינה ששוכנת בבית זה.

משא"כ בספר היד אויל הרמב"ם

וש"נ. לקו"ש ח"י ע' 216 ואילך. חל"ד ע' 32 ואילך. ולהעיר מפרש"י ואתחנן ו, ה „ואהבת, עשה דבריו מאהבה כו'“, ומשמע, דע"פ פשוטו של מקרא הגדר דמצות „ואהבת“ הוא לא רגש האהבה שבלב אלא העש"י מתוך אהבה.

(21) וראה גם חינוך מצוה רנד „לירא מן ה- מקדש כלומר שנעמידהו בנפשותינו מקום הפחד והיראה כדי שיתרכבו לבבינו כבואינו שם להתפלל או להקריב קרבנות“.

(22) להעיר שגם בנוגע למצות „ואהבת לרעך כמוך“ (פרשתנו יט, יח) מובן מדברי הרמב"ם (הל' דעות פ"ז ה"ג) שהמצוה היא לא הרגש בלבד, אלא גם החיוב לעשות פעולות של אהבה. וראה גם רמב"ם הל' אבל רפ"ד. ואכ"מ.

מורא מקדש: משא"כ חיוב רגש היראה והפחד שבלב לא חל עד שנכנסים לעזרה שאז הוא „עומד לפני ה'“.

ה. ויש להסביר (בפנימיות הענינים) שיטת הרמב"ם (והש"ס), שעיקר ענין מורא מקדש „לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצויה על יראתו“ הוא ע"י קיום ציווי ה' במעשה (כנ"ל באורך):

תוכן ענין היראה הוא ההכנעה והביטול, שזהו החילוק בין אהבה ליראה²⁵, דאהבה קשורה עם מציאות האור-הב, ויראה ענינה הרגשת זה שירא אותו (שלכן עבודת עבד היא עבודת היראה דוקא, כי כל מציאות העבד היא ביטולו אל האדון).

והנה בתנועה זו של ביטול ויראה יש כמה דרגות. דכאשר היראה באה מצד השגת האדם במהותו של זה שהוא ירא ממנו, אין זה ביטול מוחלט, כיון שהוא תוצאה מהשגתו:

ורק כאשר ביטולו קשור עם עשי', שמקורה בציווי מי שירא ממנו, בלי התערבות של מציאותו, אזי הביטול הוא פנימי ואמיתי יותר²⁶.

וכיון שענין זה הו"ע עיקרי בעבודת ה', וכמ"ש אדמו"ר הזקן²⁷ ד„ראשית

ואח"כ בהלכה ה' מתחיל בדין וגדר חדש במצות מורא מקדש – „וכל הנכנס לעזרה יהלך בנחת כו' ויראה עצמו שהוא עומד לפני ה' כו' ומהלך באימה וביראה ורעדה שנאמר בבית אלקים נהלך ברגש“, דבהלכה זו לא קאי רק במעשה של יראה, אלא גם ברגש היראה שבלב ונפש²⁸, והוא דין בפ"ע, וע"ז הביא הרמב"ם פסוקים אחרים („והיו עיני ולבי שם כל הימים: בבית אלקים נהלך ברגש“), ויסוד הלכה זו הוא, שבהליכתו בעזרה צריך ש„יראה עצמו שהוא עומד לפני ה'“, שבדרך ממילא בא לידי רגש של יראה ופחד בלב (ולא רק יראה במעשה).

וזהו גם החילוק בין ההלכות הראשונות להלכה זו, דהלכות הראשונות הן גם בנוגע לזר הבית, דמשם מתחיל החיוב²⁹ לעשות ולהשמר במעשים של

23 ותחלת ההלכה „לא יקל אדם ראשו כנגד שער מזרחי של עזרה שהוא שער ניקנור מפני שהוא מכון כנגד בית קדש הקדשים“, י"ל שג"ן הוא מצד רגש היראה (המסתעף מזה שהוא כנגד בית קה"ק) הפועל שלא יקל ראשו כו'. וצ"ע.

24 במאירי יבמות שם, ד„לא יכנס כו' פירוש מורא מקדש מפתח העזרה ולפנים הוא מה"ת . . . בהר הבית מד"ש שלא יכנס כו'“. ועד"ז כתב שם בחלק הפסוקים, וממשיך „הא מן התורה הר הבית מותר בכך שהרי מחנה לוי“ הוא ואין קרוי מקדש אלא כו'“. אבל מדברי הרמב"ם כאן מובן שגם הר הבית הוא מה"ת, וכמובן מפשטות לשונו שמתחיל איוז היא יראתו לא יכנס אדם להר הבית במקלו כו', וכמפורש בקרית ספר כאן (וכמובן גם מבה"ג, סמ"ג וחינוך שם). ויל"ע אם זהו לפי שלענין מורא מקדש גם הר הבית הוא בכלל מקדש (ולא כמו שמשמע בדבריו בפ"א ה"ה), או לפי שזה ההר שעליו עומד המקדש חל עליו דין מורא מצד המקדש שעליו ולא מצד שגם עליו חל דין מקדשי תיראו (ראה שו"ת אבני נזר י"ד סתנ"א

אות כ. גליוני הש"ס להר"י ענגל יבמות שם בסופו). ולהעיר מספרי דבי רב (לספרי תצא כג, טו דלמד מורא מקדש דלא יכנס כו' מ„והי' מחניך קדוש“ (כחובא בקרי"ס כאן)), דהאסור גם בהר הבית, כי „מחניך“ משמע שתי מחנות מחנה שכינה ומחנה לוי שהוא הר הבית.

25 ראה תרי"א קיד, סע"ג ואילך. וראה ספר הערכים-חב"ד שם ס"ג (ע' רעט ואילך). (וש"נ).

26 ראה סה"מ מלוקט ח"ד ע' רפד ואילך. ויש"נ.

27 תניא רפמ"א.

העבודה ועיקרה ושרשה" היא היראה והביטול, לכן מצות מורא מקדש ישנה תמיד, וכמ"ש הרמב"ם, "אע"פ שהמקדש היום חרב בעונותינו חייב אדם במורא כמו שהי' נוהג בו בבניינו . . מורא מקדש לעולם".

ויש להוסיף בזה, דעיקר ענין היראה המבואר כאן הוא מעשה היראה הנעשה מצד ציווי ה', ולא (כ"כ) רגש היראה שבלב, והרי ביטול זה הוא בעיקר בזמן הגלות, כמבואר במ"א²⁸ שעיקר ענין הקב"ע ויראה וביטול הוא בזמן הגלות, דלמרות הסתר השכינה הרי בנ"י

לומדים תורה ומקיימים מצות, וא"כ הרי מהות ואיכות הביטול הוא בזמן הגלות יותר מבזמן הבית.

ויה"ר שע"י העסק בהלכות בית ה' מקדש, שאז, "אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקין בבנין הבית"²⁹, ולימוד זה מחזק עוד יותר את האמונה בביאת המשיח וה"אחכה לו בכל יום שיבוא"³⁰ — כל זה יורז וימהר עוד יותר את ביאת משיח צדקנו ובנין בית המקדש השלישי, ותיכף ומיד ממש.

(משיחת ש"פ דברים תשמ"ז)

(29) תנחומא צו יד. וראה בארוכה לקו"ש

ח"ח ע' 412 ואילך. וש"נ.

(30) נוסח, "אני מאמין" הנדפס בסידורים וכו'.

וראה לקו"ש חכ"ג ע' 294.

(28) ראה לקו"ת ברכה צח, ב. סה"מ אידיש

בתחלתו. ד"ה קול דודי תש"ט פ"ב ואילך. לקו"ש

ח"ט ע' 73 ואילך.

אמור

הטעם שלא הביא פירוש אחר בכפל הלשון „אמור ואמרת“, שלכאורה מתאים יותר בפשוטו של מקרא מהפירוש „להזהיר גדולים על הקטנים“.

דהנה לקמן בפרשה נאמרי „וידבר משה אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל“, ובפרשי שם „אל אהרן וגו' ואל כל בני ישראל“ – „להזהיר ב"ד על הכהנים“, והיינו, דזה שדיבר משה „אל כל בני ישראל“ אודות הלכות כהונה: הוא כדי „להזהיר ב"ד (של ישראל) על הכהנים“, שב"ד של ישראל צריכים לזרז את הכהנים על מצוות כהונה.

ועפ"ז צ"ע, מנ"ל לרש"י ש„ואמרת אליהם“ בא לרבות דין חטא, „להזהיר גדולים על הקטנים“ (ולעיר שלפי פשטות לשון רש"י משמע שזהו חידוש דין רק גבי טומאת כהן, ולא בכל

א. בריש פרשתנו עה"פ „אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם גו'“, מעתיק רש"י מן הכתוב „אמור אל הכהנים“ ומפרשי: „אמור ואמרת, להזהיר גדולים על הקטנים“.

והנה נתבאר כמ"פ שגם הדיבור-המתחיל שבפרשי מדויק הוא (וכפי שמצינו במפרשי רש"י בכ"מ שעמדו על כך). ועפ"ז צ"ב בנדר"ד – הרי בפירוש זה כוונת רש"י לכאורה רק לפרש הכפל ד„אמור ואמרת“, וכפי שמעתיק בגוף פירושו „אמור ואמרת“, וא"כ למה העתיק (בדיבור-המתחיל) מן הכתוב גם התיבות „אל הכהנים“, לכאורה הו"ל להעתיק בהד"ה רק התיבות „אמור ואמרת“, ולהתחיל פירושו „להזהיר כו'“.

[ואין לומר שכוונת רש"י בזה היא רק לציין את התחלת הפרשה, כי כבר נת' במ"א, שמזה שמצינו בכמה פרשיות שאין רש"י מציין את התחלתן, מובן, שבהפרשיות שבפירושו מעתיק התחלת הפרשה, אין כוונת רש"י בהעתקת תיבות ההתחלה לציין התחלת פרשה אלא תיבות אלו שייכות לתוכן הפירוש].

ב. ויש לומר, שבזה מרמז רש"י

(3) כא, כד.

(4) בתרי"כ שם „הזהיר את אהרן ע"י הבנים ואת הבנים ע"י ישראל ואת הבנים זה על ידי זה“ – ורש"י מביא רק המוכרח בפשט"מ, ד„אל כל בני ישראל“ מאי שייכא הכא, ולכן מפרש דקאי על ב"ד של ישראל. וראה מפרשי רש"י שם. וראה הערה 6.

(5) בפרשי שם ד"ה וידבר משה – „המצוה הזאת“. וראה לקמן הערה 20.

(6) מפשטות ל' התוכי „ואת הבנים ע"י ישראל“ משמע שהוא דין על כל ישראל. וראה אה"ח ריש פרשתנו ד"ה אמור ואמרת. אבל רש"י מדייק „ב"ד“ (אף שבכתוב נאמר „ואל כל בני“). וראה לקמן הערה 11.

(7) וכן ב„דס“ שגם שם (אחרי יו, יב) מביא רש"י דרשה זו [ולעיר, שרש"י לא הביא גבי

(1) מיבמות קיד, סע"א. – ולהעיר שבתו"כ ריש פרשתנו „בני אהרן אף הקטנים“. ובקיצור פסקי הרא"ש ריש הלכות טומאה (הובא ברא"ם, צידה לדרך ועוד מפרשי רש"י, שלמדים „להזהיר גדולים על הקטנים“ מלשון הכתוב „הכהנים בני אהרן“ (ולא „בני אהרן הכהנים“). ואכ"מ.
(2) ראה לדוגמא פרשי ר"פ קדושים. וראה בכ"ז לקו"ש ח"ב ע' 78 הערה 2. ועוד.